

Павле Миленковић
Филозофски факултет
Нови Сад

UDK: 316. 32: 316.734
Оригиналан научни рад
Примљен: 27.08. 2002.

ГРАНИЦЕ РЕГИОНА: ХЕТЕРОТОПИЈА И ИДЕНТИТЕТ. ЕПИСТЕМОЛОШКИ АСПЕКТ

Овај рад настао је на маргинама Фукоове идеје о Хетеротопији, одакле је изведено темељно разликовање утопијског и хетеротопијског. Ако премодерну епоху карактерише доживљај пролазности који се превазилази враћањем уназад (генеалогичка) или одласком у будућност (празноверје), онда је њена главна одлика утопијско мишљење, које значи доминацију концепције Времена над концепцијом Простора. Насупрот, рођење Модерне уводи поступно али сигурно надвладавање Времена Простором, где Утопија бива смењена Хетеротопијом. То, истовремено, значи укидање есхатологије прошлости (митови, генеалогичка) одн. будућности (идеална заједница, идеални поредак) једном “есхатологијом” садашњости (овде, сада, ту), која имплицира просторне променљиве, распоређивање. Ако је Утопија место којег нема нигде, онда је Хетеротопија место које може бити било где. Распоређивање значи сталну промену граница, онемогућује институционализацију у категоријама традиционалне политичке теорије, и доводи у питање категорије Традиције и Идентитета. У разматрању проблема региона и регионализације, полази се од ове историјске трансформације у људском мишљењу и структури односа и реалитета који из тога произилазе. Основна аргументација јесте да је регион парадоксалан, уколико инсистира на локалном, традицијском, културном, што су вредности које су са становишта Хетеротопије анахроне. То истовремено значи да су границе региона променљивог, колико и погодбеног карактера, као и да се не морају поклапати с претходним административним, политичким, културним ентитетима. Ако епоха регион артикулише у сада, онда сутра регион може бити на сасвим другом месту.

Кључне речи: Утопија, Хетеротопија, идентитет, распоређивање, локализација, регион, регионализација

Простор – простор – и опет простор –
бескрајно божанство које нас окружује
и у којем ми сами постојимо.

Макс Бекман

Игре речима

Утопија, ретропија, дистопија, хетеротопија: свака од ових речи сведочи о опседнутости местом које се препознаје и којем се настоје одредити границе. Свеједно да ли стварно или измишљено, наслеђено или стварно, конструисано или реконструисано; оно је претпоставка за простор у оквиру којег се препознаје Ја. Кућа, завичај, домовина, могу бити стварни али и измишљени: у њима спајдер-его гради своју нарцистичку мрежу. Припадати

негде, значи упрти прстом у то место. Макар и у сећању, макар и у машти.

Хетерологија: Батајев (Bataille) покушај да, још крајем двадесетих, занује науку, којом би субјекту без идентитета, субјекту расцепљеног идентитета поново пронашао средиште. Хетерологија је наука о различном, које безуспешно вапи да се поново успостави. Домен хетерологије, њен предмет као и метода исказују једино парадокс. Хетерологија сведочи о немогућности да се поставе јасне границе¹. »Реконструкција» субјекта могућа је једино кроз преступ, у прекорачењу поретка и граница које он поставља. Крајем шездесетих, Фуко (Foucault), преузимајући ову идеју од Батаја, прилагођавајући је делимично, говори о хетеротопији. Хетеротопија је заправо покретна, изокренута утопија, дислоцирано место без средишта, које, упркос томе, проналази изнова средиште у самом себи, отргнуто из система који га генерише, а опет остајући унутар њега, као црна рупа или тумор.

Током времена у којем се памти и бележи, хетеротопија постоји од самог почетка. То су света или забрањена места – а овоме се може додати - места тајни или великих и скривених истина. У грађанској епохи, вели Фуко, затвори, интернати, старачки домови. Позориште, биоскоп, музеји, библиотеке. Најзад, гробља. Опште заједничко својство свих хетеротопија, без обзира на њихову могућу класификацију, јесте настојање да се, акумулацијом времена, или пуким везивањем за њега, оствари потпуност, а тиме и кондензација која претендује на «вечност». Хетеротопија је тако увек на граници с утопијом.

Додао бих, с једном битном разликом: утопија претендује на савршеност, али она то никада не постаје, јер не постоји. Сваки покушај њеног остварења је погубан, јер се изврће у своју супротност, постајући антиутопија. Чак и да је некако могућа утопија је, најпросто, неуспешна. Историјске лекције тоталитаризма у својим различитим облицима сведоче о томе. Хетеротопија *симулира* савршеност, савршено симулирајући реалност, толико да она на крају то и постаје. Она наслеђује имагинарно Утопије, преодева га, и чини доступним људским чулима. И оно што је битно: Хетеротопија заузима простор којим је, колико јуче, неприкосновено распростирала Утопија. Велике наративне структуре, велике идеологије уступају полако пред ремастеризованом реалношћу коју пружа дигитализована цивилизација пост-модерног доба. Опроштај од комунизма је, вероватно, опроштај од последње велике утопије. То, наравно, не значи да их више неће бити. Али оно што их повезује, то их, истовремено, раздваја. Закупљене временом, и Утопија и Хетеро-

¹ «Хетерологија је дакле обележена немогућношћу постојања. Она себи узима за циљ строго спознавање хетерогеног, али хетерогено измиче објективизацији и идентификацији који су неопходни да би се формулисали закони. «Наука», каже Батај, «не може спознати хетерогене елементе као такве». (...) Термин хетерологија има дакле симптоматичну вредност. Он показује противречност која покреће Батајеву мисао између захтева за строгошћу с једне, али и његове немогућности да тој строгости жртвује оне елементе који јој измичу, дакле, да се задовољи наметнутим границама (њих намеће разум, језичка условљеност, мисао) с друге стране» (Bodri, 92, 1998).

топија, будући просторима, трагају за границама, а те границе су неодвојиве од времена. Утопија је простор у далеко прошлом, или далеко будућем. Хетеротопија нестрпљиве, ужурбане данашњице је у *сада*. Чини ми се да, и поред непрестаног ривалства утопијског и хетеротопијског од првог дана до данас, управо доживљај времена, односно преображај тог доживљаја, фаворизује једну на рачун друге. Имагинарно, које повезује простор и време с идеологијом, трансформише се, и у том трансформисању негде га има више, а негде мање. Чини ми се, такође, да је за тај преображај Имагинарног неопходно вратити се прелазу из средњег века у модерно доба.

Утопија: место којег нема нигде

Средњовековно Имагинарно као чежња за божанским простором, ескалирало је подједнако у катедралној градњи као и у инквизиторским истребљењима књига и људи. Порицањем мноштва, веровало се, враћа се првобитно, изгубљено или пропуштено Јединство. Света Књига и Праведник на парадоксалан начин су надомештали празнину која је остајала иза чезнутљивог дружења с Бесконачним.

Парадокс имагинарија, колико и његова суштина, јесте што се не задржава на сингуларитетима. За средњовековни свет карактеристично је истовремено трагање за утемељујућим принципима поретка, који су кондензовани у Монарху с божанским атрибутима, и бескрајно варирање тих истих атрибута које прелази у јерес. Ређање предака, као и ређање фантастичних бића имају исти основ: трансцендирање скучене реалности временом, било враћањем уназад, што је генеалогичко, било нагађањем будућности, што је празноверје². Бројгелове (Breugel) слике на којима су представљена чудесна и наказна створења могу се разумети и као фотографије средњовековног примитивног менталитета. Доживљај простора, онемогућеног нераскрченим шумама и блатњавим путевима³ произвели су једну психологију, као и једну политичку социологију. Снови о далеким и непостојећим пределима говоре о немоћи да се простор освоји. Зато се Јединство, затурено у оближњем шумарку, проналази изнова у есхатолошком Времену. Или боље, смешта се у фиктивна подручја, у којима је тачка до које треба dospети заправо обећана слика коју даје хронологија, Време. Оно што се може замислити, могуће је да постоји, па је отуд и стварно. Модерна политичка пракса као инструментална акција има граничник у покушају стварања виртуалног политичког простора, као

² У првом случају, постављене су основе система сродства и наслеђивања, и утемељење патријархалног модела. У другоме, одлике колективне психологије и средњовековног менталитета.

³ «...латинско хришћанство простирало се на огромној површини, чије је обилажење с краја на крај захтевало више месеци, и која је била испресецана хиљадама препрека неукроћене природе и с пространим пределима без људских насеобина» (Dibi, 1989, 26).

надокнаде за скучену реалност. То је основна идеолошка функција Утопије – да означи место у будућности.

Нигдина, тиме што је срочена, не значи да је попуњена. Ако је касни средњи век донео виртуални политички простор, ренесанса је тај простор покушала да попуни, да га учини чулно видљивим. Није нимало случајно да политичку праксу градова-република прати у стопу вештина примене геометрије у живљеном, као и усавршавање оптике у физици: импозантност ренесансне градње производ је туге за недостижним простором, сазнања да Утопија, иако у домену имагинарног могућа, истински не постоји. Дирерова (Dürer) *Меланхолија* кћи је Средњег века. Његове *Упутства о пропорцији*, као и Леонардов (Leonardo) *Трактат о сликарству*, мање су поновно откриће еуклидовске геометрије, која са становишта примене има такође утопијски карактер; а више спознаја да се естетски идеализам, да се савршенство мера које су божанског карактера, морају прилагодити “марксистички” речено условима материјалног живота.⁴

То не значи промену слике света, већ њено изоштравање. Јер слика је одсад одређена не својом стварном величином, нити унутрашњим или симболичким садржајем, којим треба да пренесе и подучи, већ својом пропорционалношћу, помало одсутном, спољашњом; тачним распоређивањем објеката у простору који је пак, будући аналогон реалитету, унутар сопственог језика, стваран. Ова «тачност» је ограничена оком које гледа, и које, што је још важније, конструише поредећи. Али и искривљује у исто време. Оптика је и варка, или, у најмању руку, подстрек сумњи. Еволуција телескопа сведочи о томе; као уосталом и о заблуди да се видећи боље, види истинитије.

Тако се ефекти Утопије, смештени у будућност, реализују делимично чиновима садашњице и тиме се ток историје убрзава. Ренесансну градњу, политичке праксе градова, перспективу у сликарству и архитектури прате и фортификација и изградња канала, који су сутра могли бити примењени као средства одбране. Да ли је случајност да су Леонардове бронзане фигуре *Коња* претопљене у топове? Рођење нове естетике значило је истовремено и рођење новог начина ратовања. Ако измаштани простор средњег века бива замењен конструисаним простором ренесансе и новог доба, онда симболизована и опредмећена Идеологија не вуче више свој легитимитет из божанских атрибута, пројектованих из (онтолошког) Имагинарног, већ из атрибута људског, који се пројектују у (антрополошко) Имагинарно. Усавршени инструментариј Маште почива сада на упоређивању, мерењу и конструисању. Ова промена још увек не значи укидање Имагинарног, већ његово преуређење, промену дистанци. Тек ће грађански поредак покушати да укине Време, кроз његово згушњавање. До-грађанска епоха живи у локализацији, у омеђеном

⁴ Поред *Упутства о мерењу*, (в. *Instruction sur la maniere de mesurer*, Dürer, 1995), Дирер је написао и *Трактат о пропорцијама људског тела* и *Трактат о фортификацији градова, замака и трговишта*. Преокупираност мерењем која избија из ових наслова сигнификантна је за целу ренесансу.

простору, у времену развученом, готово заустављеном, које ишчекује, призива долазак који се неће одиграти. Не треба заборавити да су се, све до рођења модерне, па и дуго после тога, пређене дистанце мериле не преваљеним километрима већ протеклим данима и ноћима.⁵

Хетеротопија: место које може бити свугде

Имагинариј грађанске епохе почива на веровању да се јединство постиже афирмацијом мноштва. Она укида хронологију серијском производњом, инфлацијом фактицитета који обесмишљавају Време и хоризонт очекивања. Објекти од стакла, челика и бетона, који се могу конструисати и деконструисати, не демонстрирају божанску већ људску моћ. Они призивају победу над Временом укинута у Садашњости. До-грађанску локализацију сменила је контингентност материјала који се према потреби увећавају или смањују пуким гомилањем.

Студеница је јединствена у својој непоновљивости и узалудности да оваплоти недостижни простор у коме обитава Бог. Nayatt Regency хотели јединствени су у својој поновљивости стакла, челика и стандардизоване фонтане смештене испред улаза, простор у коме обитава потрошач. Јуче, неконтингентност простора супституирана је контингентним временом, конструисаним континуитетом. Данас, контингентни простор супституира неконтингентно време, а дисконтинуитет егзистенције надомешта пројектовањем суб-

⁵ Оно што Гиденс (Giddens) такође истиче као главну одлику Модерне јесте функционално раздвајање простора и времена. Овоме је претходило усавршавање мерења и усвајање стандардног времена што је олакшало превазилажење, одн. Укидање локализације; као и могућност да се категорије простора и времена, у субјективном доживљају, третирају одвојено, што до тада није био случај. «Нико није могао да одреди време у току дана, а да се не позове на друге друштвено-просторне ознаке: «када» је скоро увек било повезано са «где», или је било идентификовано помоћу правилности у природним збивањима» (Giddens, 27, 1998). О значају мерења времена, и уопште о измењеном доживљају времена извештава и Жак Ле Гоф (Jacques Le Goff), износећи да се прелажење на «модерно време» одиграло у градовима, као и да је било условљено економским разлозима. Ту је заправо реч о «радном времену: средњовековно (сеоско) радно време односно је према аграрној економији. Градско радно време, које подразумева тачан број сати проведених у радној активности – без обзира на метеоролошке и «природне» (дан-ноћ) зскиве – настало је из економских, класних и организацијских разлога, а не из чисто техничких, као разлога усавршавања мерења временских одсека по себи (Le Goff, 44-61, 1997).

Координација времена по Гиденсу била је предуслов за координацију простора. Његово објашњење о неодвојивости простора и времена у премодерној епохи не дотиче се идеолошких и колективно-психолошких представа које ову, из садашње перспективе успоравајућу повезаност покушавају да преброде – наиме фаворизовањем једне на рачун друге. Отуд Утопија има компензаторску функцију за онтолошку незрелост заједнице, која не успева да се искобеља из локалног. Разликовање утопијског и хетеротопијског није аргумент за одвајање категорије времена од категорије простора мада са тим одвајањем јесте повезано; већ појмовни апарат за сазнајна, вредносна и идеолошка решења, која ту повезаност/раздвојеност покушавају да, у домену Имагинарног разреше.

јекта у простор, мапирањем. То мапирање не значи победу над Временом, већ његово потискивање, измештање из Имагинарног. Као што није реч ни о победи Простора, већ о његовом симулирању. Садашња тзв. «масовна култура», будући да подстрекава на различите облике зависности – од пасте за зубе преко телевизије, аутомобила до политичког мишљења – пример је хиперболизације тог начела: заборав и измењено субјективно време, осећај моћи и, најзад, остварена утопија кроз виртуалну реалност. Тродимензионалне симулације које пружају видео игре истовремено су више и мање од игре, као, уосталом, и кокаин, спеед и екстази. Молитва и медитација, као пристанак на трагање без краја, и, вероватно, без исхода, препевани су у цоинт, пилуле и дигитални запис.⁶ Опсесија је главна болест нашег доба.

Инсистирање на мноштву, (нео)либерална идеологија, «стил» потрошње сузбијају Традицију, империјалност Стила. На њихово место долази еклектицизам, алеаторна игра, промискуитет међусобно неповезивих својстава. *Ако је утопија место које није нигде, хетеротопија је место које може бити било где.* Она се инсталира – прерасподелом елемената, пуким додавањем, прикључивањем на мрежу. Виртуална реалност враћа идентитет елементима истргнутим из хетерогеног, чинећи их хомогеним унутар матрице ефикасније од реалности, решава питање њиховог средишта тако што их смешта у имагинарни простор без средишта. Најзад, различност света без средишта решава се разредистеним, дигитализованим хомогенитетом, који римејкује наше животе без превише улагања, симулирајући симболичку размену посредством Машине, као у виртуалном сексу.

«У наше дане, распоређивање смењује простирање, исто оно које је заменило локализацију. Простирање је одређено односима блискости између тачака или елемената; формално, они се могу описати као низ, дрво, мрежа»⁷. Готово четрдесет година после Фукоа, Бјелоградски бележи: «Мрежа нема средиште, схематизација нових ситуација није безусловна, преговори су перманентни, споразуми немају стриктне и једнозначно одређене границе, информације се шире неограничено, не постоје једнозначни циљеви и обавезне методе, сарадња је неочекивана, и, пре свега, непланирана» (Bjelohradski, 2000, 164). Де-револуционизована модерна, «рефлексивни модернитет» како каже Урлих Бек (Ulrich Beck), и њој примерена «друштва друге Модерне» развлашћују Утопију, поништавају новим нередом дојучерашње услове опс-

⁶ Кибер-простор, та реч са више значења и без сасвим јасног садржаја, средишњи је образац Имагинарног садашњице. «Нова технологија обећава избавити свога корисника од ограничења и поораза физичке стварности и физичког тијела. Нуди могућност повратка и истраживања онога што је могло бити да смо могли одржати инфантилно искуство моћи и бескрајних могућности. Виртуална стварност је, или се таквом замишља, «комбинација објективности физичког свијета с неограниченошћу и нецензурираним садржајем који се обично повезује са сновима и маштом» (Lanier, 1990: 188). Та технологија оптерећена је фантазијама о свемоћи». (Robins, 2001, 201).

⁷ Mišel Fuko, Mesta, Delo, 7-8-9, 1990; Des espaces autres, Heterotopies, "Dits et ecrits 1984", Gallimard 1984.

танка заједнице, која од сада мора рачунати с «ризичима». “Нема ни нових елита одоздо, ни нових утопија о друштву, ни јасних фронтова конфликта” (Бек, 2000). Скидање граница о којем се говори није само симболично него и стварно. Оно мења друштвене услове, институционалне обрасце, односе међу половима, сексуалност, личне биографије, схватање љубави. Простор којем се не могу одредити границе уводи безграничне актере: моћ већ одавно није више могуће описати у категоријама веберовске социологије која ову анализира пре свега у процесима легитимације и институционализације. Неограничена и неолечена у институцијама, моћ Модерне почива у невидљивом и привидном. Територију без граница немогуће је контролисати, јер су правила њеног регулисања одвијају унутар једне чулно видљиве фикције, хиперреалистичке Утопије, тј. Хетеротопије.

Хетеротопија није крај идеологије, већ њено позиционирање на еволуционо виши ниво. Перформативнија, перфиднија више неголи икада, она је у епохи мреже и глобализације истовремено рањивија. ”Добродошли у пустињу реалног” каже Славој Жижек у наслову свог есеја, поводећи се за једном репликом из филма “Матрих”. Рањивост светског финансијског капитализма, тврди Жижек (Žižek), не проистиче из његове несавршености, већ обрнуто, из његове нестварне савршености. Терористички напад на трговачки центар није само суочавање америчке нације са пустињом реалног, како изврсно сугерише Жижек.⁸ Него и суморна потврда изокренуте еволуционистичке премисе: што је неки организам на вишем ступњу сложености, то су услови његовог рушења баналнији. Варијацију ове идеје изложио је Бодријар (Baudrillard) крајем осамдесетих, поредећи тероризам с вирусом.⁹

Хетеротопија, имагинарно, идентитет

Имагинарно до-грађанске епохе има утопијски карактер због есхатолошког саморазумевања које егзистенцијални принцип налази у далекој прошлости или далекој будућности. Имагинарно Модерне има хетеротопијски карактер због хедонистичког саморазумевања које егзистенцијални принцип открива у садашњости. То је разлог због којег митови пред-модерног, и митови модерног доба спадају у различите класе појава. Митови модерног доба

⁸ «Ако је рушење торњева Светског трговинског центра уопште симболично, онда је мање симболично према старомодној представи »центра финансијског капитализма«, а више по томе што су оба торња били центри виртуелног капитализма, финансијских спекулација које су одвојене од сфере 'материјалне производње'» (Žižek, 2000a). Неухватљивост «стварне» дистанце између симболичког и стварног Жижек је подробије образложио у тексту «Матрикс» или две стране перверзије» (Žižek, 2000).

⁹ «Можда би се и тероризам могао означити као нешто вирусно против политичких система који се све више и више консолидују и све конструишу. А можда вирус настаје из самог себе а не кроз ову или ону групу, настаје као терористички аспект самих ствари, а стање самих ствари постаје терористичко чим се политичком или некаквом другом систему прохте да све држи под својом контролом» (Bodrijar, 1990, 40).

и даље постоје због људске потребе за обећањем. Али они ту потребу нису у стању да задовоље.

Мит идентитета почива на култури, традицији, или нормативним образцима утемељеним на етичком универзализму Вере. Територија те егзистенције смештена је у образце и вредносне системиме који почивају на послушности и обећаној награди за исправно делање. Лично задовољство компензовано је насладама колективизма и оданости породици, роду, заједници, или пак некој ексклузивистичкој навици или наслеђеном образцу.

Хетеротопија лажира идентитет, утолико што Имагинарно хетеротопије тај идентитет не конструише више из историје једног понашања, грба, ексклузивне одлике рода, већ из квантитативних супститута који подразумевају пуко физичко трошење. Аутомобил, Rolex, место на социјалној стратификацији, новац, ода сада примарно одређују идентитет који то, заправо, више није. Обичајност Хетеротопије почива на кредитној картици.

Диркем (Durkheim) је показао да феномени затечени из јучерашњег дана остају да постоје, али испражњени, атрофирани, без функције. Мит, као и Идентитет, у овом дану су као пластичне чаше с отисцима прстију и мрљама пијанства које се заборавља. Будући да су “субјекти”, расути по хетерогеном, само тачке у простору, или боље у просторном конструкту – мрежи, једини начин да се осете стварним јесте да се врате Телу, као последњој залози која их чини конститутивним деловима тога простора. Могло би се рећи да се имагинарно овде сада свети за премештање, за преокретање које је учињено на преласку две епохе. Оно локализацију, укинута са Хетеротопијом, кријумчари у Тело¹⁰, претварајући Тело у место. Ако је одлика до-грађанске епохе уздржавање од трошења и сублимација, онда Модерна доноси ослобађање кроз трошење и распусност. Идеолошки, овај процес легитимише се као награда Телу, која треба да надокнади психичку патњу, насталу због одсуства блискости и пријатности које нуди локално. Принцип задовољства међутим, осим што ослобађа жељу, такође и заробљава у жељи. Ако Дирерову *Меланхолију*, која је неиспуњеност, смењује депресија, која је немање жеље, онда слику нашег доба – *Еуфорију* – бесконачну и празну, удружену с опсесијом, смењује разочараност због неадекватног, или пребрзог испуњења. Бесконачни простор немогуће је попунити. Најзад, то изопачује саму жељу. Сексуална первертираност постмодерне има сасвим други смисао од Де Садовога, у основи етичког концепта изопачености, који, уосталом, најављује утопију сексуалности, као што најављује и романтизам.

¹⁰ Доста експлицитан пример за просторно одређење субјекта може се наћи, поново, код Фукоа: «он је смештен на најпогоднијем перцептивном *одстојању* чије *границе* одређују обим значајне *информације*; он користи инструментална средства која преиначују скалу информација, *премештају* субјекта у односу на просечни или непосредни опажајни ниво, обезбеђују његов прелазак с површинског на дубински ниво, омогућавају му да се креће кроз унутрашњи *простор* тела – од спољашњих симптома према органима, од органа према ткивима, и најзад, од ткива до ћелија» (Фуко, 57, 1998; подвукао П.М.).

Пост-модерна изопаченост, која се у поседовању Тела проглашава за држаоца слободе, у суштини је идеолошка манипулација поретка над подаником. “У складу с теоријом друштва ризика Антони Гиденса, Урлих Бека и других, своје животе не живимо више у сагласности с Природом или Традицијом; више не постоји симболички поредак или код прихватљивих фикција (оно што Лакан назива “Велики Други”) да нас поведе у нашем социјалном понашању. Сви наши нагони, од сексуалне оријентације до етничког припадања, све више и све чешће доживљавају се као ствар избора” (Žižek, 2002). Данас, међутим, ти избори доводе у питање велику стару опозицију Природа-Култура, јер уче да је избор неминован, а потом да је “прави” избор само онај који је супротстављен Природи. Прича о *gay*-покретима заправо је прича о драговољном злостављању.

Питање је да ли идентитет опредељује затеченост у простору, његове векторске величине, положај тачака према другим тачкама, или *памћења* субјеката, одн. субјективна времена? Ако је логична последица укидања времена укидање хронологије па тиме и историје, и индивидуалне биографије, онда и једно и друго бива супституисано историјом простора, историјом у простору. Рад Имагинарног овде је обрнут. Оно изгубљено време пројектује у простор, симулирајући тако Субјекат који је, међутим, због брисања индивидуалне историје, само фиктиван. Па ако се време не може вратити, оно се посредно може задржати. У питању су, међутим, крађа и илузија у исто време. Фотографија је можда најбољи пример за овај грч Субјекта да прекорачи Време посредством украденог Простора. “Ово је слика са острва, ово – обилазак манастира, а ово сам ‘ја’ испред катедрале у Риму”. Парадоксално је да простор брише то Јединство, оног тренутка када га конституише – у тренутку фотографисања који је већ прошао. Имати идентитет значи заузимати простор, пројектовати историју у њега, дати му да памти. Просторни размештај међутим није више у сагласности ни са једном есхатологијом, већ с чисто физичким дејствима, са засићењима типа: пуно, празно. Место нема памћења¹¹.

Регион, границе, регионализација

Шта значи реч регион? “Предео, крај, област, покрајина; подручје; слој, друштвени ред”, каже Вујаклија. «A particular fairly large area or part, usu. without exact limits: the southern region of England | a tropical region | a pain in the region of the heart | America's main ally in this region”, пише у електронском

¹¹ «Фотографија, која има толико нарцистичких употреба, је и моћан инструмент деперсонализације нашег односа према свету; те две употребе се допуњују. Као доглед без праве и погрешне стране, камера егзотичне ствари претвара у блиске, присне; а познате у мале, апстрактне, чудне, много удаљеније. Кроз лагодну активност, која прелази у навику, она истовремено нуди учешће у животима нас и других и отуђење од њих – дозвољавајући учешће, а потврђујући отуђење» (Sontag, 134, 1982). Тако је фотографија, настала из потребе Субјекта да се документује, заправо документ о његовом разарању. Дајући илузију идентитета, она је у суштини слика отуђења.

издању Лонгмановог (Longmann) речника. Регион је географска категорија у коју се накнадно умећу политичке конотације. Чини се да га је немогуће мислити без граница уцртаних по неком критеријуму: политичком/идеолошком, етничком, културном. Та накнадност само је привидна, док се питање граница поставља већ у самој речи. “Са или без тачних граница” каже Логман, погађајући суштину. Али како их поставити? У пред-модерним друштвима, регион означава изоловано *место* којем су се, мање више, настојале одредити прецизне границе. Ове границе формирале су територију, која пре свега упућује на великашка права везана за земљу. Држава отуд још увек није национална држава, она још увек није уређена по апстрактном критеријуму припадности нацији, већ по критеријуму ”својине”, одн. “права” која имају сталешки карактер. Ентони Гиденс исправно инсистира на разлици између категорија “место” и “простор”. У складу с тим, за предмодерна друштва могло би се рећи да су места; док модерна та места преображава у просторе. За премодерна друштва карактеристична је веза место-територија. Простор не постоји, он је даљина која се не може досегнути, јер није уређен у категоријама истовремене присутности/одсутности о којима говори Гиденс, а што је карактеристично за поредак Модерне¹².

У епохи прве модерне одвија се преокретање. Локализовано место губи своју функцију, бива смењено простором националне државе. Епоха друге модерне иде даље, прекорачује границе националне државе, или, боље, помера их ка “глобалном” простору. Истина је да је тај простор, у земаљским размерама, физички мерљив. Символички међутим он је немерљив, стога се његова безграничност “ограничава”, заправо попуњава идеологијом људских права, неолиберализма, стандардизације, комуникативности. Квалитативна разлика између овог, и пред-модерног модела није у ступњу заводљивости (све идеологије подједнако су заводљиве) већ у различитој перцептивној матрици. Друга модерна не обећава, већ даје одмах, сада. Она је брза, убедљива и “стварна”.

У тим својствима крије се и њена основна потешкоћа. Символичком простору могу се поставити само симболичке границе: оног тренутка када се желе превести у стварне, оне се сударају с “стварном реалношћу”. Хипијевски идеализам мултикултурализма претвара се у братоубилачки кошмар (Сарајево, Вуковар) културне и етничке разлике у сепаратизам (Босна и Херце-

¹² «Развој «празног простора» може се разумети у смислу раздвајања простора од места. Важно је истаћи разлику ова два појма, јер се они често употребљавају као, мање или више, синоними. «Место» се најбоље концептуализује помоћу идеје локалног, која упућује на физичке оквире друштвене активности, у смислу њеног географског ситуирања» (Gidens, 28, 1998). «Морали бисмо да преформулишемо питање поретка у следећи проблем: како долази до тога да друштвени системи «повезују» време и простор. Проблем поретка овде се појављује као питање које се односи на *раздвајање простора-времена* – на услове под којима су простор и време тако организовани да повезују присутност и одсутност. То питање се мора појмовно разликовати од оног које се тиче «граница» друштвених система. Модерна друштва (националне државе), барем у неком погледу, имају јасно дефинисане границе» (Gidens, 24, 1998).

говина, Хрватска, Косово, Македонија), конфесионална припадност и различити погледи на свет у тероризам (Близнакиње, московско позориште, Авганистан, Ирак, појас Газе). Амерички глобални експеримент постаје глобално омражен управо због овог мешања два нивоа реалности: “реалног” хетеротопијског, и реалног “реалног”. Реч је о методолошкој недоследности колико и о лицемерју. Осим тога, он пати од још једне потешкоће: различите сетове конструката, који суштински могу припадати различитим димензијама одн. “просторима” он жели да угура у “један простор”. Кинеска комуникабилност и стандардизација не морају подразумевати неолиберализам, као што исламска стандардизација не мора познавати америчка “људска права”. Балканска мултикултуралност није обавезна на толеранцију. “Слободно тржиште” не мора познавати суптилна питања интелектуалне својине: источно-европска пиратерија, на ужас Запада, већ годинама крши ембарго на знање.

Регион се због тога чешће мисли кроз регионализацију, чиме се ставља акценат на процесуалност, а избегава теоријско-методолошка концептуализација, која је често ометена историјским конотацијама које намећу потребу да се сваки регион, с обзиром на културне и традицијске специфичности, третира одвојено. Ова процесуалност региона, међутим, има функционални карактер. Најчешће је реч о другој страни процеса глобализације. “Глобализација може бити смештена у континуум са локалним, националним и регионалним. На једном крају континуума леже социјалне и економске везе и мреже организоване на локалној и/или националној основи: на другом крају леже социјални и економски односи и мреже које се кристалишу на нивоу вишем од регионалних и глобалних интеракција. Глобализација може бити схваћена као одраз тих просторно-временских процеса промена које подупиру трансформацију у организовању људских активности, спајајући их и повећавајући људску активност уздуж и попреко региона и континента” (Held, McGrew, Goldblatt, Perraton, 54, 2000). Око односа глобализација-регионализација до сада је проливено доста мастила: као што ће се видети, већина промишљања спотичу се на националној држави, која је једно од главних постигнућа Модерне, и која, у процесима о којима је реч, остаје “да виси” као медијатор без јасног статуса. Регионализација, пак, одређује се као “груписање трансакција, протока, мрежа и интеракција између функционалних или географских груписања држава или друштава, док интернационализација може бити схваћена као образац за интеракцију и повезивост две или више нације-државе, независно од њихових географских локација” (Held, McGrew, Goldblatt, Perraton, 55, 2000).

Изгледа да се регионима у правом значењу те речи данас се могу назвати једино велика урбана средишта, градови-метрополе у којима долази до *поклапања простора и места*. Ако је регион место, а ако је место измештено из локалног и послато у флексибилни простор, онда се његовом имену не може више приписивати карактер локалног са значењем које је та реч имала у предмодерној епохи. Истина, метропола окупља – на чисто агрегатан начин –

различите традицијске обрасце, етничке групе, читаве мале националне државе, са својим језицима, стиловима живота, националним кухињама. Свака метропола у своју географију има уписане ове топосе који симулирају континуитет и порекло. Ти топоси су међутим покретљиви, они се повећавају или смањују у складу са социјалном географијом “етничког предузетништва” и симболичком географијом мултикултурализма, подједнако као и у складу с правилима физичког распоређивања (Werbner, 671-693, 2001). Ови “региони”, одн. етничке енклаве нису примарно територије традиције и културе, мада су и то; већ мобилне територије опстанка и интеракције унутар симболичке географије града. Етничке енклаве са својим сопственим законитостима раста и опадања такође су хетеротопије, покретна места унутар неодређеног простора урбаног плурализма. Тај простор, који онемогућава региону да се конституише у класичном значењу, истовремено је услов његовог постојања. Регион друге модерне нема више ништа заједничко са утопијским “старим правима”. Он, напротив, значи борбу за нова права, која се непрестано уписују, премештају и бришу на мапи плуралног града.

Од посебне је важности то да се ова борба одвија унутар простора који је, како је већ показано, конструисана мрежа унутар које се распоређује много таквих малих “региона”. На мрежи су и социјални односи, политички ставови, сексуална понашања, уметнички стилови, наративне структуре. Метропола је, истовремено, стварни и виртуални простор, информатички хаос који локализује и делокализује сваки од ових ентитета, готово увек без јасних граница. Паралелна реалност урбаног, која произилази из информатичке презасићености града, коју неки аутори зову и “телематика”, конкурише чак елементарном поимању ових граница, у физичком смислу¹³. Лондон у Њујорку, Париз у Лондону – ова “Fashion TV” парола заправо је истинита. Откривши у себи много места, град је открио да може бити на много места – да може бити свуда.

Будући да је сукцесија смењена слагањем, распоређивањем, то значи да култура, традиција, идентитет и територијалне границе не припадају више истој класи појава, нити се генеришу из истог, јединственог средишта. Границе региона добијају погодбени и променљиви карактер, и више се не могу поклапати с културним, етничким, традицијским обрасцима. Тако институционализација региона, уз очекивану политичку легитимацију губи на озбиљности. И обрнуто: инсистирање на политичкој легитимацији, као и покушај да се његовом институционализацијом супституирају ишчезли идентитети бива гротескно. Ова анахроност, као покушај повратка на “старо добро” неки називају ретроtopијом. “Ретроtopисти настоје да отворе пут уназад од пола модерности који угрожава човечанство ка полу спасења од кога смо се “зас-

¹³ «Статичне конструкције простора и зграда у урбаним срединама повезане су унутар електронских мрежа и 'простора' које, чини се, одређују савремено урбано. Телематика – која је подршка електронским просторима – уткана је све више и више у зидано окружење градова» (Graham, Marvin, 575, 2000).

лепљени модерношћу и техничком моћи” одвојили. Ове дихотомије су импресивне реторичке фигуре које осветљавају ситуацију позног индустријског друштва; оне су опасне само у тренутку када постају полазиште политике “враћања аутентичном”. Позиви ка враћању, на пример из папних енциклика *Evangelium vitae*, *Veritatis Splendor*, или *Fides et Ratio*, одвлаче нас, као што је познато, у замку ретротопије, а она је само један од облика апокалиптичког призива у мишљењу. То је повратак унутраг у зачарани круг “епохе катехизиса и манифеста” (Вјелоградски, 174, 2000).

Суштинска је разлика између региона као поклапања простора и места – што је случај са метрополама, и региона који претендују да одрже континуитет с регионима из прошлости. Концепција европске регионализације пуно је критикована, управо због проблематичности те везе са прошлошћу. У једном осврту с меланхоличним призвуком, Ралф Дарендорф (Ralph Dahrendorf) упозорава на опасности регионализације која подстиче слабљење националне државе. Да ли међутим националну државу угрожава само процес регионализације, или процес који доводи у питање обе категорије¹⁴? Није ли инсистирање на националној држави, као и повратак региону, такође ретротопија? “Ту и тамо национална држава биће окрњена и нагрижена”, каже Дарендорф, “али њено језгро остаће нетакнуто новим тенденцијама. Она је и простор у коме може да се развије осећај припадности. За сад још немамо ништа боље него што је хетерогена национална држава” (Darendorf, 181, 1997). Овај оптимистички исказ можда се више односи на тзв. “постсоцијалистичке земље у трансформацији” него ли на “позно индустријско друштво”. Ожарене искуством разводњеног тоталитаризма и ауторитаризма, ове земље у регионализму виде ескиважу напорне и неефикасне државе. Проблематично је, међутим што свесно или несвесно, регион жели да супституира функције државе. Ако се пође од тога да је функционална диференцијација неминовност, која не допушта замењивост титулара¹⁵, тежња региона да окрене леђа држави, било зато што је не воли, било зато што у њу нема поверења, може бити погубна.

¹⁴ Процес глобализације уздрмао је и концепт националне државе, као што је и регион оставио без садржаја. У тексту «Антиномије глобализације», Бјелоградски једну од четири антиномије глобализације формулише на следећи начин: «Тиме што је повећала тражњу за јавним добрима, глобализација је повећала тражњу и за глобалним колективним акцијама, али тиме што је ослабила националне државе, ослабила је и главни извог друштвеног капитала – националну солидарност; тражња за колективном акцијама у епохи глобализације расте, док је друштвени капитал неопходан за њихово организовање у демократским друштвима све мањи» (Вјелоградски, 174, 2000).

¹⁵ Данас се најважније друштвене функције могу реализовати само унутар одговарајућег функционалног система и не могу се пренети на друге титуларе ни у изузетним ситуацијама. Ако политика престане да дејствује, уместо ње се не могу покренути религије или велике утицајне породице у земљи. Функцију научног истраживања не може преузети само економски систем, као што се ни одлучивање о томе како и где инвестирати не може реализовати као примена правних норми. Образовање није истраживање, а уметност не може да делује као политика. Ниједан систем ту не може да надомести затајивање других система: сваки систем зависи од функционисања осталих» (Luman, in: Вјелоградски, 157, 2000).

“Осим тога, регије нису замена за националне државе, и што је још горе, оне то могу да буду само ако се подударају с нацијама, односно ако је регионализам заправо пут ка хомогеним националним државама. (...) У односу на концепт хетерогене националне државе, регионализам може да буде само ко-рак унатраг” (Darendorf, 178, 1997).

У оба случаја – било да оличава описане епистемолошке консеквенце и методолошки доследно поклапање места и простора, било пак да од ове доследности одступа – регион је парадоксалан. Он треба да надомести Идентитет, којег нема, он треба да га институционализује у локализацији, која је превазиђена. Он треба да оцрта границе своје надлежности, унутар простора који, као некад бесконачно време, бива такође схваћен бесконачним. Границе тог простора су до те мере променљиве, да регион сутра може бити на сасвим другом месту. Ово ТРЕБА само још граматички остаје у границама етичког поретка. Оно не припада више никаквом обећању, већ задовољава законе просторног распоређивања. Друштво нема више јединствено средиште, већ много средишта од којих ниједно нема приоритет над другим. Оно је еволуирало до онога што Луман (Luhman) зове “функционалном диференцијацијом”. Једна од последица ове диференцијације, која веома одговара Веберовој (Weber) сумрачној прогнози ирационализације рационалног, јесте “дереализација” друштва о којој пак говори Бјелоградски. (...) “у ‘дереализованом универзуму’ комплексних друштава шири се планетарни “технополис” у ком мапе нису слике територије, већ стварају територију” (Bjelohradski, 2000, 158). Будући да је регион конструкт унутар једне олабављене матрице, наине све слабије националне државе, његова нормативност само је пролазног карактера.

Носталгија за изгубљеним завичајем

Изокрећући Прустову феноменолошку утопију “потраге за изгубљеним временом”, епоха “друге модерне” устоличује константну и безуспешну хетеротопијску потрагу за изгубљеним простором. Потреба да се тај простор успостави, сачува, или пак измисли завичај, говори о потреби за идентитетом. Показано је да су идентитети конструкти, и како се ти конструкти различито легитимишу у предмодерној и модерној епохи. Процес “искорењивања” које доноси раздвајање простора од времена у епохи модерне наглашава конструктивистички карактер идентитета, а хетеротопијски карактер друштва онемогућује да тај конструкт буде смештен у простор као “место” с трајним и видљивим границама. Другим речима, локално-место је премештајући идентитет унутар глобално схваћеног простора. “Ухваћени између Сциле непрестаног кретања и Харидбе тиштеће жеље за коренима, ми се кућимо са свачим што можемо да понесемо. Очекујемо не само да телефони, компјутери, канцеларије, већ и домаћинства, односи и идеје буду лако преносиви” (Leontis, 3, 1999). Да ли је то могуће? “Ерозија примарних институција, као што су породица и

заједништво, дефинитивна је: оне никада неће моћи да покрију дефицит људског и друштвеног капитала проузрокован глобализацијом”, каже Бјелохрадски (Bjelohradski, 175, 2000). Каква је будућност Хетеротопије, до које мере ће она успети да супституише дефиците људског капитала, последице дерезализације друштва и ризика које са собом носи друга модерна?

Један могући правац трансформације Имагинарног може се препознати у роману *Соларис* Станислава Лема, по којем је Андреј Тарковски касније снимео филм. Група научника са Земље настањује планету-станицу која је интелигентна, и која материјализује доживљаје из прошлости њених посетилаца. Током приче одвија се драма суочавања актера са њиховим материјализованим подсвестима, драма истребљења научника – који немају снаге да бесконачно понављају своју личну историју - док најзад саме фантазије не постану актери приче. Један од главних јунака – Келвин, који на крају остаје једини колониста планете, успева да, помогнут интелигентним домаћином-планетом, материјализује свој земаљски свет: изгубљену породицу, родитељску кућу са околином, “регион” где је живео. Шта је порука? Симболички повратак завичају као повратак аутентичним вредностима? Суочавање са собом, прочишћење враћањем на делове биографије који се потискују? Свакако и етичка дилема људске слободе: шта би се десило када би свакоме било допуштено да материјализује своје фантазије, своје скривене жеље? Не би ли таква паралелна реалност била монструознија од ове реалности коју живимо? Ову идеју, која је очигледно опседала Тарковског,¹⁶ он је касније варирао и у филму *Сталкер*. Радња филма смештена је у – сада се то слободно може рећи – место-простор који се зове Зона, у времену после земаљске катастрофе. У Зони се дешавају паранормални феномени: она, између осталог, испуњава најскривеније жеље својим посетиоцима. Ходочасници, који одлазе у Зону да би добили исцељење за себе или своје ближње, суочавају се са смртима као последицом управо својих најскривенијих жеља, којих ни сами нису свесни. Овде није толико садржана порука о људској природи, колико о перспективама еволуције људске природе. Претпоставимо да је Зона еволуциони резултат техничке супериорности наше цивилизације: да ли наста еволуција може спасити наше тамне стране? И да ли се тиме уопште може говорити о еволуцији?

¹⁶ Незадовољан неким решењима у роману, Тарковски је делимично изменио причу, посебно крај. То очигледно није било довољно, јер је остао веома критичан према овом свом филму, пре свега због жанровских, научно-фантастичних конотација: “Мислим да је *Соларис* мој најлошији филм. Не свиђа ми се, нити га се радо сећам. Насупрот Лему, аутору књиге, није ме толико интересовао проблем знања и сукоб унутар човека, ум и знање, него углавном најдубљи психолошки проблем. Може ли човек да живи у нељудским условима и да остане човек? Главни јунак, како у књизи тако и у филму, изазвао је моју радозналост, јер је требало да остане и даље човеком иако су услови у којима је живео били нељудски” (Тарковски, 15-16, 1994). “Тако, у *Сталкеру*, као и у *Соларису*, мање од свега ме привлачи фантастична ситуација. Нажалост, у *Соларису* је ипак било сувипе научнофантастичних атрибута, који су одвлачили од главнога” (95, 1994).

Или је можда у питању компромис. У филму *Истребљивач (Blade Runner)*, Харисон Форд (Harrison Ford), истребљивач људских репликаната после глобалне катастрофе заљубљује се у Рејчел, репликанта последње генерације. Рејчел има идентитет који јој је уграђен, али који она доживљава као свој. Детињство, младост, *слике* које враћа у сећању не чине је различитом од људских бића. Порука филма није ужас људског биоинжењеринга, већ ужас производње и симулације идентитета који се усађују под привидом избора. Слике које нам даје садашњица, хетеротопије овог доба су и слике сутрашњице, али не зато што ће тек доћи, већ зато што су већ увелико ту. Бирајући Хетеротопију – која је стварна и нестварна, која је ту и није ту – бирамо себе, своју истовремену присутност и одсутност. Можда дилема Хетеротопије није избор између стварног и привидног, истине и неистине, доброг и лошег; већ између истине и задовољства, чак, истине у задовољству. Блејд Ранер је начинио избор одлучивши да не поубија све репликанте, и тако не испуни поверени задатак. Задржао је Рејчел за себе.

ЛИТЕРАТУРА

- Artemis, Leontis (1999), «Primordial home, elusive home», *Thesis Eleven*, No. 59, Sage Publications, London / New Delhi.
- Bek, Urluh (2000), «Dijalog: Promene u praksi i teoriji», Intervju vodila Gordana Mitić, *Republika*, br. 228-229, god. XII.
- Bek, Urluh (2001), *Rizično društvo*, Filip Višnjić, Beograd.
- Bjelohradski, Vaclav (2000), «Antinomije globalizacije – prosvечено društvo 2000.», *Reč*, Beograd.
- Bodri, Žan-Luj (1997), «Bataj i nauka: uvod u unutrašnje iskustvo», *Reč*, br. 45.
- Bodrijar, Žan (1990), «Teorija virusa (virus teorija)», *Gledišta*, 5-6, god. XXXI.
- Darendorf, Ralf (1997), «Budućnost nacionalne države», *Reč*, god. V, broj 38, oktobar, Beograd.
- Dibi, Žorž (1988), *Vreme katedrala*, Nolit, Beograd.
- Dürer, Albrecht (1995), *Instruction sur la maniere de mesurer*, Flammarion, Paris.
- Foucault, Michel, (1984) – «Des espaces autres» (conférence au Cercle d'études architecturales, 14 mars 1967), *Architecture, Mouvement, Continuité*, no. 5, octobre.
- Fuko, Mišel (1990) – Mesta, *Delo*, br.7-8-9, Beograd.
- Gidens, Entoni (1998), *Posledice modernosti*, Filip Višnjić, Beograd.
- Graham, Stephen, Marvin, Simon (2000), «The transformation of Cities: Towards Planetary Urban Networks» and «Telecommunications and Urban Futures», in: *The City Reader. Second edition*, edited by Richard LeGates and Frederic Stout, Routledge, London and New York.
- Ле Гоф, Жак (1997), *Време, рад и култура средњовековног Запада*, Светови, Нови Сад.
- Robins, Kevin (2001) – «Kiberprostor i svijet u kojemu živimo», in: *Kiberprostor, kiber-tijela i cyberpunk: kulture tehnološke tjelesnosti*, uredili Mike Featherstone i Roger Burrows, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.
- Sontag, Susan (1982), *Eseji o fotografiji*, Radionica SIC, Beograd.

- Тарковски, Андреј (1994), “Разговор са Андрејем Тарковским”, *Тарковски у огледалу*, Простор, Нови Сад.
- Тарковски, Андреј (1994) “Пред новим задацима”, *Тарковски у огледалу*, Простор, Нови Сад.
- Werbner, Phina, (2001) «Metaphors of Spatiality and Networks in the Plural City: A Critique of the Ethnic Enclave Economy Debate», *Sociology*, Vol. 35, No. 3, 2001.
- Žižek, Slavoj (2000), «Matrix», ili dve strane jedne perverzije», *Reč*, god. V, broj 59, Beograd septembar 2000.
- Žižek, Slavoj (2000a), «You May !», [http : //www.lrb.co.uk/v21/n06/zize2106.htm](http://www.lrb.co.uk/v21/n06/zize2106.htm)

Pavle Milenković
Faculty Philosophy
Novi Sad

S u m m a r y

THE REGION'S BORDERS: HETEROTOPIA AND IDENTITY. EPISTEMOLOGICAL ASPECT

This paper has been developed on the margins of Foucault's idea of Heterotopia, on the basic distinction of utopian and heterotopian. If pre-civil epoch is characterized by experience of temporariness, which is overcome by going back (genealogy) or leaving to the future (prediction, superstition) then its main feature is utopian thinking, which means domination of the conception of Time over the conception of Space. On the contrary, the birth of Modernity introduces, gradually but surely, overwhelming of Time over Space, where Utopia is being replaced by Heterotopia. It means, at the same time, abolishing of the eschatology of the past (myths, genealogy) and the future (ideal community, ideal order) with an “eschatology” of the present (here, now), which implies space variables, distribution. If Utopia is the place that is nowhere, then Heterotopia is the place that can be anywhere. Distribution means permanent change of borders, prevents institutionalization in the categories of the classical political theory, and questions categories of Tradition and Identity. In dealing with the problem of a region and regionalization, the paper starts from relation to this historical transformation in human thought and structuration of relations and the reality derived from these. The basic argument is that a region is paradoxical, if it lies on the local traditional, cultural, which are anachronistic values from the point of view of Heterotopia. At the same time it means that the borders of a region are of changeable, negotiable character, and that they don't have to match the previous administrative, political and cultural entities. The tendency of matching these borders means renewal of Utopia.

Key words: Utopia, Heterotopia, Identity, Myth, Distribution, Localisation, Region, Regionalization.